

*HÄR ÄR EN LITEN TIDSRESA ÖVER
NORRÖRA FRÅN 1850 TILL IDAG,
SOMMAREN 2022.*

*Av
George Högsander*

George Högsander medverkade vid premiären av "Norröra i våra hjärtan"
i kapellet på Norröra, midsommardagen 2022.

Förutom Georges fängslade berättelse hördes till ackompanjemang
av Edits gamla tramporgel, som sedan många år står i kapellet,
vida omkring psalmsång av alla som satt inne i kapellet och utanför på berget.

Nedtecknat av Inja-Bodil Sylvan

I världen levde det år 1850 1,5 miljarder människor. Idag är vi 7,5 - snart 8 miljarder. Här i Sverige fanns det 3,5 miljoner invånare. Idag är vi 10 miljoner. På Norröra fanns det ett 40-tal bofasta på 1850-talet. Idag är det fyra bofasta och c:a 400 sommargäster.

En viktig inkomstkälla för skärgårdsbefolkningen var strömmingsfiske. Det fanns c:a 40 utskärgårdar. Staten tog en del av den fångst man fick och fångsten kontrollerades av fiskefogdar.

Någon gång på 1850-talet sade staten upp avtalen och började sälja utskärgårdarna på auktion. Skärgårdsbefolkningen fick då möjlighet att köpa. Norröraborna köpte Fredlarna och Johan Sjöblom köpte hela Skarvs skärgård! På Skarv finns det tyvärr inga sjöbodas kvar. De brann 1945. Om man inte byggde upp bodarna direkt fanns ingen möjlighet att göra det senare. Möja köpte Gillöga. En del av skärgårdarna blev kvar i statlig ägo.

På 1800-talet gick öns barn i skola i "Pepparkakshuset", huset i korsningen vid posthuset och Panget. På 1900-talet rodde barnen eller gick över isen i Öjan till skolan i Söderöra by. Några av dessa "skolbarn" finns fortfarande på Norröra. Skolgången bedrivs numera på Yxlan.

1857 vill Charles Darwin publicera sin *Om arternas uppkomst* men tvivlade över om det över huvud taget var möjligt. Han trodde att mänskligheten skulle fara illa av att han tog bort Gud, himmel och helvete och ersatte de sju dagarna det tagit att skapa världen med ungefär miljarder års utveckling. Det visade sig dock att människorna fortsatte att tro på Gud, himmel och helvete och gör så än idag.

Samma år bildades Statens järnvägar (SJ). Vad har då det med Norröra att göra? Jo, på senare delen av 1870-talet började det gå tåg från Göteborg till Stockholm och det träffade strömmingsfisket. Nu fick vi samma tid i hela Sverige för att klara järnvägens tidtabeller. Helt plötsligt kunde man få upp stora mängder sill till Stockholm och det visade sig att det gick mycket snabbare att få upp mängder med sill med tåg än att få in strömmingen med rodd- och segelekor till Stockholm, Enköping, Västerås och Uppsala. Det här var början till slutet på försäljning av saltströmming och det skulle drabba skärgårdsbefolkningen ganska hårt.

I början 1880-talet blev det en frireligiös boom i hela Sverige och då även i skärgården. Statskyrkan var mycket dogmatisk och förbjöd frireligiösa församlingar. Man träffades dock i hemlighet hemma hos varandra. Under den här perioden och fram till 1900-talet emigrerade c:a 1 miljon svenskar, det var ungefär 30 % av Sveriges dåvarande befolkning. Man emigrerade p g a svält men också eftersom man ville ha sin religiösa frihet. De flesta emigrerade till Amerika.

På Norröra bildades en missionsförsamling. Det fick till följd att Norröraborna byggde ett kapell. Det stod färdigt 1907.

Norröra missionshus

Till skillnad från Söderöraborna behöll man inte kapellet i sin ägo utan det skänktes till Missionsförbundet. På Söderöra var det bönderna som byggde och ägde det.

1880-talet kom skutskepparepoken med flera kända skutskeppare som Anders Söderman och Ernfrid Söderman farfar och farfarsfar till Nalle Söderman som har hus på väg ner till Måsberg. Skutorna var underbart vackra och snabba och de kallades också för vedjakter. Med dem kördes malm och virke från Norrland, men det fanns också större tremastare som gick på utlandet. En stor del av skärgårdsborna blev skutskeppare och besättning på de här båtarna.

Skärgården började nu att förändras och Norröraungdomarna gick till industrin i stan, jobbade på skutorna eller vid tullen och som lotsar. För Norröraborna förändrades det från 1880 till 1900-talet från att ha varit en jordbruks- och fiskeö till att försöka överleva på annat sätt. Nu var man tvungen att hitta nya inkomstkällor eftersom strömmingsfisket i princip hade upphört. Skutskepparna och industrin gynnade bara en del av de som bodde på öarna. Det fanns dom som inte alls fick några möjligheter och därmed inga inkomster.

Vid den här tiden kom epoken med sommargäster. Det var en ny möjlighet att tjäna pengar. Hemsöborna av Strindberg är ett exempel. Man byggde speciella sommargästhus som inte vinterbonades utan hyrdes ut sommartid. Det blev en betydande inkomstkälla och en viktig del av skärgårdsbornas inkomster.

1917 kom Brattssystemet med motbok och då innebar det att man gick från att vara frireligiös till att bli spritsmugglare och det betydde stora pengar. Det var en romantisk epok och vissa öar, Gräskö och Söderöra, hade smugglare och andra, som Norröra och Furusund, hade tullare. Detta pågick in på 1930-talet och det fanns många kända smugglare som Uno Österman och Niska och även andra. Det sägs att det var roligare på smugglaröarna, men man ska också veta att det var mycket misär och alkoholism förenat med den här perioden.

Jordbruket på Norröra började avta och med det avfolkas. Den fasta befolkningen blev allt äldre. 1950 dog en bonde vid namn Verner Johansson. Han hade kommit hit 1925 från Alingsås och var verksam som bonde till 1949/50. Gården förblev en jordbruksfastighet eftersom man då - 1950 - var tvungen att vara bonde för att få förvärva den typen av fastighet. Gården köptes av Nyman och han drev den i c:a 10 år fram till 1962. Då tog Nyman korna över isen till Fällgate på Blidö och därefter fanns det ingen jordbrukare kvar på Norröra. En 300-årig tradition hade upphört.

Nu kom den största förändringen som någonsin skett på Norröra och det var tomt-epoken. Fram till 1960 fanns det ungefär 50 tomter. Markägarna kom då överens om att exploatera ön och försöka sälja tomer. Man fick godkänt av Lantmäteriet att sälja 130 tomter - men med det villkoret att det måste finnas tillgång till färskvatten, och jag tror att det var 4.000 liter i timmen som man var tvungen att få fram. Denna avstyckning på Norröra innebar att det från att ha varit 50 tomter nu fanns 180 tomter och nybyggarna syntes var man än gick på ön. Det var en stor förändring.

2009 köpte Norröra samfällighet kapellet av Blidö missionsförsamling. I samband med köpet lovade vi att behålla kapellet som en ekumenisk byggnad och vi ska inte ha fester och liknande utan använda kapellet för konst, föredrag, musik och allt som har med kultur att göra. De sista åren, sedan pandemin slog till, har en tradition tyvärr inte kunnat genomföras. På Norröra brukar det i kapellet vara gudstjänst på midsommardagen med efterföljande jazzkonsert utomhus. Ångfartyget Blidösund brukar lägga till och mängder av besökare kommer till kapellet. Vi hoppas innerligt att den traditionen ska kunna återupptas.

Lite om Norröra idag: På 1850-talet fanns det här ingen skog att tala om. Det växte ask och hassel, som man hamlade till djuren, men ingen barrskog. Det kan jämföras med idag.

Det är idag en ö med mycket god biologisk mångfald tack vare att skogen är över 100 år gammal. Det har blivit en stor barrskog blandad med lövskog. Ja, man kan säga att det är på gränsen till urskog. Man har varit här från Skogsstyrelsen och konstaterat att det är ett mycket intressant skogsbestånd.

Tyvärr är skogen känslig, kanske just p g a att den är så gammal, och det blev vi varse vid stormen Alfrida. Då rasade en mängd träd som nu har röta i sig. Om man jämför idag med 1850 så finns det idag upp till 25 trädsorter mot tre-fyra stycken då.

Vi har grävling, räv, ekorre, älg, rådjur och möss, sork och igelkott och troligen mård men också tyvärr minken som vi själva har släpat ut hit och som ställer till mycket stor skada.

Vi har c:a 150 fågelarter som jag själv har hört eller sett. I samband med det vill vi som bor här på Norröra tacka Ulrika och Hasse på Tättgrund för arbetet med våra sjöfåglar som de värnar om. Vi vill också tacka Mankan för att han matar våra vinterfåglar med kilovis av solrosfrön. När vi kommer ut på våren finns det mycket vinterfåglar som överlevt.

Några tråkiga saker har hänt på Norröra. 1997 fanns det ett hundratal häckande hussvalor på ön. Tyvärr förolyckades hela flocken av en orsak som vi inte känner till. Flocken kom inte tillbaka 1998 och inte en enda hussvala har häckat här sedan dess. Det är tråkigt för de fanns i hela byn.

Ejdern uppskattades 1990 till 250.000 exemplar mellan Arholma och Nynäshamn. Idag finns det kanske 30.000- 40.000 kvar och ejdrarna har stora problem att få ut sina ungar. En av orsakerna kan vara brist på vitaminet tiamin.

Men det finns positiva saker också. Om du är ute och går en kväll och hör en get från himlen så är det alldeles riktigt en himlaget du hör. Det är en enkelbeckasin som flyger in sitt revir och det sker just i skymningen.

Enkelbeckasin

Och om du ser en kraftig fågel som säger "knorr, knorr" och flyger på 10-15 meters höjd så är det en morkulla som också flyger in sitt revir.

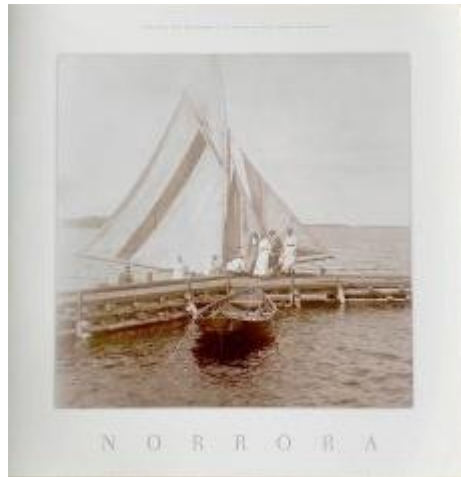
Morkulla

Från 1997 har tyvärr jakt på morkulla på våren godkänts och det tycker jag är tragiskt eftersom det är då morkullehanen uppvaktar sin hona och flyger in sitt revir. Missar första skottet är det bara för jägaren att vänta tre-fyra minuter så kommer morkullehanen tillbaka.

Vi har skrântärna nästan varje år nere i Öjan, vi har brun kärrhök på vårarna och vi har tranor. Vi har fiskgjuse och havsörn och en mängd andra intressanta fåglar och i år har vi fått näktergalen tillbaka, så när du går ut på Norröra kan du upptäcka att det finns mycket att se och höra. Ett bra tips är att ha med kikare.

Jag vill avsluta med detta: idag värnar vi alla här på ön om att fortsätta ha en positiv anda på Norröra. Om vi alla hjälps åt tror jag att vi kommer att ha en ö där vi alla trivs och har en fantastisk tid tillsammans. Tack!

VILL DU VETA MER OM NORRÖRA?

Då ska du köpa den fantastiska boken om Norröra.
Den ger en djupgående bild av släkterna
och människorna som tidigare bodde på Norröra.
Boken skildrar Norröras historia från det att öns högsta
punkter började stiga upp ur havet för ca 2 000 år sedan
till mitten av 1900-talet då fritidsbebyggelsen började
ta fart och omspanner alltså ett par tusen år.

Boken om Norröra är på 160 sidor .

Formatet är 29×29 cm.

Boken är unik och trycks i en liten begränsad upplaga.

Swisha till 360 kr till 070-777 74 18 (Lars Envall)
och skriv in ditt namn som avsändare.

Du får ett SMS om när boken kan hämtas,
antingen hos Lars och Kicki Envall, Norröra Byväg 46
eller på restaurang Bobonne, Storgatan 12 i Stockholm.

Efter överenskommelse kan boken skickas.

Då tillkommer frakt.

Du kan också maila din beställning till maila
lars.envall@telia.com